

AHOLINING TURMUSH DARAJASINI BAHOLASH VA IQTISODIY O‘SISH

Tursunov Farxod Baxodir o‘g‘li

Termiz davlat universiteti 1 – bosqich magistranti

farxoddd1007@gmail.com

Bugungi kunda “Turmush darajasi” atamasini keying yillarda ko‘p qo‘llanilishi bejizga emas. Bu haqida ham ko‘plab fikr mulohazalar yuritish mumkin. Tabiiyki shunga mos ba’zi savollar tug‘ilishi mumkin. aholining turmush darajasi va uning holati qanday o‘rganiladi ? bugungu kunda ro‘y berayotgan o‘zgarishlar buni qanday baholaydi? Aholining turmush darajasini yaxshilash uchun yana qanday ishlar qilish mumkin? Shu va shu kabi savollar tug‘ilishi tabiiy. Bu savollarga quyidagi fikr mulohazalarni bildirish mumkin. Birlashgan Millatlar Tashkiloti “turmush darajasi” konsepsiyasi va ijtimoiy-iqtisodiy ko‘rsatkichlar tizimini ishlab chiqishga katta hissa qo‘shdi. 1960 yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ishchi guruhi global turmush darajasi va o‘lchov tendentsiyalari bo‘yicha hisobot tayyorladi. Bu keng qamrovli tizim yaratish yo‘lidagi birinchi qadam edi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Xalqaro Standartlar Standartlarining so‘nggi versiyasi 1978 yilda ishlab chiqilgan va 12 ta asosiy yo‘nalishni qamrab oladi.

Ehtiyojmand oilalarga moddiy jihatdan qo‘llab quvvatlash, aholini turli qatlamlarini ijtimoiy himoya qilish, yoshlar bandligini ta‘minlash uchun bugungi kunda jamiyatning turli bo‘g‘inlari birgalikda harakat qilmoqda. Jumaladan, O‘zbekiston Respublikasining 2020 – yil 28 -apreldagi O‘RQ 642 – sonli qonunining II – bobidagi “ ishsiz shaxslarni moddiy jihatdan qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy himoya qilish, ishsizlikni kamaytirish choralarini ko‘rish, aholining ijtimoiy ehtiyojmand toifalarini ishga joylashtirishga ko‘maklashish; aholi bandligi sohasida zamonaviy kasbiy standartlarni joriy etish, mehnatni normalashtirish hamda

mehnatga haq to‘lash mexanizmlarini takomillashtirish;”¹⁸ shu va shu kabi yo‘nalishlarni o‘rin olgani, aholi bandligi sohasidagi ishlar davlat siyosati darajasiga chiqqanligini isbotidir.

Ayniqsa so‘nggi yillarda nafaqat mamlakatimizda balki butun dunyoda o‘z ta‘sirini o‘tkazib kelayotgan koronavirus pandemiyasi butun insoniyat uchun katta sinov va shu bilan birga ulkan tajribalar berdi. Davlatimiz rahbari tomonidan bu kunlar o‘tkinchi va sinovli kunlar ekanligi, bunday kunlarda bir – birimizni qo‘llab quvvatlab turishim kerakli aytili. Shu jumladan prezidentimizning 2020 – yil 30 – iyuldagi 6038 – sonli farmonidagi “ moddiy yordam va ko‘makka muhtoj oilalarning ro‘yxatlariga (“temir daftar”) kiritilgan oilalarni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash uchun “Saxovat va ko‘mak” jamg‘armasining hududiy bo‘limlariga 200 milliard so‘m; Jamiyatimizda tinchlik, do‘stlik, mehr-oqibat va hamjihatlik g‘oyalarini keng targ‘ib etib kelayotgan diniy sohada xizmat qilayotgan vakillarni moddiy rag‘batlantirish hamda joylarda xayru saxovat, muruvvat borasida amalga oshirilayotgan ishlarni, jaholatga qarshi ma‘rifat ruhidagi keng qamrovli tadbirlarni yangi bosqichga ko‘tarish uchun O‘zbekiston musulmonlari idorasi huzuridagi “Vaqf” xayriya jamoat fondiga 150 milliard so‘m mablag‘ ajratilsin; “¹⁹ mana shu bandlaridan korinib turibdiki davlatimiz rahbari bunday sinovli kunlarda ham o‘z xaqini unutmay, ularni doim qo‘llab quvvatlab turdi.

“Davlat statistikasi to‘g‘risida”gi qonunning 3-moddasiga muvofiq, “Davlat statistika qo‘mitasi ijtimoiy-iqtisodiy hodisalar va jarayonlar hamda ularning natijalari to‘g‘risidagi statistik ma‘lumotlarni to‘plash, qayta ishlash, to‘plash, saqlash, umumlashtirish, tahlil qilish bilan shug‘ullanadi. Shuningdek, qo‘mita yuridik va jismoniy shaxslardan aholi turmush darajasi to‘g‘risidagi statistik ma‘lumotlarni to‘plashda statistik hisobot shakllari yoki turli kuzatishlar orqali belgilangan tartibda ma‘lumotlarni olish huquqiga ega ekanligi belgilab qo‘yilgan”.²⁰

¹⁸ O‘zbekiston Respublikasining 2020 – yil 28 – apreldai “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi 642 – sonli qonuni. www.lex.uz

¹⁹ O‘zbekiston Respublikasining 2020 – yil 30 – iyuldagi “ koronavirus pandemiyasi davrida ijtimoiy himoyaga va yordamga muhtoj aholi qatlamlarini moddiy qo‘llab-quvvatlashga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 6038 – sonli qonuni. www.lex.uz

²⁰ O‘zbekiston Respublikasining 2002 – yil 12 – dekabrda “Davlat statistikasi to‘g‘risida”gi 441 - sonli qonuni. www.lex.uz

“ Raqamlarga e’tibor qaratadigan bo’lsak, 2020-yil uchun dastlabki hisob-kitoblarga ko‘ra, aholi daromadlarining yalpi daromadlari ulushi 71,5 foizni tashkil etadi, shundan 69,3 foizi mehnat faoliyatidan, 2,1 foizi esa shaxsiy iste’moldan tushadigan daromadlar hissasiga to‘g‘ri keladi.

Agar MDH davlatlari aholisi daromadlari tarkibiga nazar tashlasak, Armaniston, Belarus, Qozog‘iston, Rossiya Federatsiyasida yollanma ishchilarning daromadlari 55-69 foiz, Qirg‘izistonda 40 foizga yaqin, O‘zbekistonda 28,8 foizni tashkil etadi. Mol-mulkdan tushgan daromadlar 3,0 foizni, transfertlardan tushgan daromadlar 25,5 foizni tashkil etdi.”

Aholi turmush darajasini yanada oshirish uchun qilinayotgan ishlarni prezidentimizning 2020 -yil 29 – dekabrda Oliy majlisga murojaatnomasida ham bilish mumkin. “ Tadbirkorlikni keng qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha ko‘plab imtiyoz va yengilliklar berildi. Tadbirkorlik sub‘yektlariga 100 trillion so‘m yoki 2016 yilga nisbatan qariyb 4 barobar ko‘p kreditlar ajratildi; Barcha tuman va shaharlarda, har bir mahallada ehtiyojmand oilalar, ayollar va yoshlar bilan manzilli ishlash bo‘yicha mutlaqo yangi - “temir daftar” tizimi joriy etildi. Qisqa muddatda bu tizim orqali 527 ming fuqaroning bandligi ta‘minlandi; Dehqon xo‘jaligi va tomorqa yer egalari 300 milliard so‘m imtiyozli kredit va subsidiya ajratilgani ham qishloq aholisini ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashda yangi yo‘nalishga aylandi;”²¹

Yana bir jihatni ham aytish kerakki bunday imkoniyatlarning yaratilishi, aholining shaxsiy biznesini rivojlanishiga ham zamin yaratdi. “ Har bir oila tadbirkor” , “ Yosh tadbirkor” kabi davlat dasturlari o‘zining yuqori natijasini berdi. Bu esa birgina shu oilaning o‘zini iqtisodiy o‘sishi bilan cheklanmay, yon atrofdagi insonlarni ham shu faoliyatga undadi. Har bir oila o‘z yeridan, o‘z tajribasi va imkoniyatlaridan unumli foydalanib, o‘zini – o‘zi moliyaviy jihatdan ehtiyojlarini qondira boshladi.

“ Aholi jon boshiga daromad umumiy yalpi daromadni doimiy yashovchilarning o‘rtacha yillik soniga bo‘lish yo‘li bilan hisoblanadi. Dastlabki ma’lumotlarga ko‘ra,

²¹ O‘zbekiston Respublikasi prezidentining 2020 – yil 29 – dekabrda Oliy majlisga murojaatnomasi. www.president.uz

2020-yilning yanvar-dekabr oylarida mamlakatimizda doimiy yashovchilarning o‘rtacha yillik soni 34232,1 ming kishini tashkil etdi. Shu davrda aholining jami daromadlari 401,5 trillion so‘mni tashkil etib, o‘tgan yilning shu davriga nisbatan real o‘sinh 2,6 foizni tashkil etdi. Aholi jon boshiga o‘rtacha yalpi daromad 11,7 million so‘mni tashkil etib, real o‘sinh 0,7 foizni tashkil etdi. So‘rov natijalariga ko‘ra, aholi daromadlarining o‘shishi va aholi turmush farovonligining yuksalishi natijasida nooziq-ovqat tovarlari va xizmatlar iste‘moli bilan birga umumiy iste‘mol xarajatlarida oziq-ovqat mahsulotlarini xarid qilish ulushi barqarorlashdi. 2020-yilning yanvar-noyabr oylaridagi ko‘rsatkichlarni 2000-yil ma‘lumotlari bilan solishtiradigan bo‘lsak, oziq-ovqat mahsulotlariga 61,4 foizdan 48,1 foizga, nooziq-ovqat mahsulotlariga 25,8 foizdan 32,8 foizga, xizmatlarga 12,8 foizga kamayganini ko‘rishimiz mumkin. 19,1 foizga oshdi.”²² Bu ko‘rsatkichlar aholining turmush darajasini yanada yaxshilashga xizmat qiladi.

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, bugungi jamiyatimizda aholini har sohada qo‘llab quvvatlash, ularni yuqori turmush darajasiga olib chiqish uchun islohotlar bosqichma – bosqich amalga oshirilib kelinmoqda. Bu o‘z navbatida yaqin kelajakda ham yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan iqtisodiy – ijtimoiy muammolarni yengishga yordam beribgina qolmay, bunday muammolarga uchrash holatini ham uzoqlashtiradi. Yuqoridagi raqamlardan ham ma‘lumki yaqin kelajakda bu islohotlar va amaliy ishlar shu darajada davom etsa, iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy holatlar mintaqad ancha yuqori darajaga yetib boradi.

²² Davlat statistikasi qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i U. Madaminov hisoboti. 2021 – yil 3- mart. Yangi O‘zbekiston nashri.
www.yuz.uz